

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI
KHOA VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ

-----o0o-----

TÁC ĐỘNG CỦA DU LỊCH ĐẾN NGHỀ
DỆT, MAY CỦA NGƯỜI THÁI Ở BẢN
VĂN, MAI CHÂU, HÒA BÌNH

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN VĂN HÓA
CHUYÊN NGÀNH VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ

SINH VIÊN THỰC HIỆN: ĐỖ BÌNH THIÊM, LỚP VHDT 13A

GIẢNG VIÊN HƯỚNG DẪN: PGS.TS HOÀNG LƯƠNG

HÀ NỘI, 2011

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành báo cáo khoá luận này, tôi đã nhận được sự tạo điều kiện và giúp đỡ của Phòng Văn hóa, Thông tin và Du lịch huyện Mai Châu; Ủy ban Nhân dân Thị trấn Mai Châu; nhân dân bản Văn; sự tận tình giúp đỡ của các thầy, cô giáo Khoa Văn hóa các Dân tộc thiểu số, trường Đại học Văn hóa Hà Nội. Cùng với đó là sự tận tình hướng dẫn của PGS.TS Hoàng Lương (Trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội). Nhân đây tôi xin chân thành cảm ơn tất cả.

Do trình độ còn có hạn nên báo cáo khóa luận này chắc chắn không tránh khỏi những thiếu sót. Tôi rất mong nhận được những ý kiến đóng góp của quý thầy cô và các bạn.

Tôi xin chân thành cảm ơn!

Hà Nội, tháng 05 năm 2011

Sinh viên

Đỗ Bình Thiêm

MỤC LỤC

Số trang

MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu	2
3. Mục đích nghiên cứu	3
4. Đối tượng nghiên cứu	3
5. Đóng góp của đề tài	4
6. Bố cục của đề tài	5
CHƯƠNG 1: KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI THÁI Ở BẢN VĂN (MAI CHÂU, HÒA BÌNH)	6
1.1. Về điều kiện tự nhiên	6
<i>1.1.1. Vị trí địa lý</i>	6
<i>1.1.2. Địa hình, đất đai</i>	6
<i>1.1.3. Thời tiết, khí hậu</i>	7
1.2. Tình hình kinh tế - xã hội	8
<i>1.2.1. Nông nghiệp</i>	8
<i>1.2.2. Thủ công nghiệp</i>	9
<i>1.2.3. Dịch vụ, trao đổi mua bán</i>	10
1.3. Đặc điểm văn hóa truyền thống của người Thái ở bản Văn, Mai Châu, Hòa Bình	11
<i>1.3.1. Lịch sử cư trú, tên gọi bản mường</i>	11
<i>1.3.2. Đặc điểm văn hóa xã hội</i>	12
<i>1.3.3. Đặc điểm văn hóa vật chất</i>	14
<i>1.3.4. Đặc điểm văn hóa tinh thần</i>	18

CHƯƠNG 2: NGHỀ DỆT, MAY TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI THÁI Ở BẢN VĂN (MAI CHÂU, HÒA BÌNH)	24
2.1. Nguyên liệu dệt	24
<i>2.1.1. Nguyên liệu làm sợi</i>	24
<i>2.1.2. Nguyên liệu nhuộm và cách nhuộm</i>	29
2.2. Kỹ thuật dệt	31
<i>2.2.1. Kỹ thuật dệt vải thường</i>	31
<i>2.2.2. Kỹ thuật dệt thổ cẩm</i>	33
2.3. Các mô típ hoa văn trang trí trên sản phẩm	34
2.4. Các loại sản phẩm dệt, may và tập quán sử dụng	37
<i>2.4.1. Sản phẩm dùng để mặc hàng ngày</i>	38
<i>2.4.2. Sản phẩm dùng để ngủ, nghỉ</i>	39
<i>2.4.3. Các sản phẩm dùng trong cưới xin, ma chay</i>	41
<i>2.4.4. Sản phẩm dùng trong tôn giáo</i>	43
2.5. Vai trò của nghề dệt, may trong đời sống tộc người và trong du lịch	44
2.6. Những biến đổi hiện nay của nghề dệt, may tại bản Văn	46
CHƯƠNG 3: VAI TRÒ CỦA CÁC SẢN PHẨM DỆT, MAY CỦA NGƯỜI THÁI Ở BẢN VĂN ĐỐI VỚI DU LỊCH	49
3.1. Tiềm năng du lịch của Mai Châu và bản Văn	49
<i>3.1.1. Thiên nhiên ưu đãi</i>	49
<i>3.1.2. Vị trí thuận lợi</i>	50
<i>3.1.3. Các di tích, danh thắng và văn hóa tộc người</i>	50
<i>3.1.4. Nghề dệt, may, một trong những tiềm năng du lịch của bản Văn</i>	52
3.2. Nhu cầu về các sản phẩm dệt, may với phát triển du lịch ở bản Văn và Mai Châu	53
<i>3.2.1. Sự phát triển du lịch của Mai Châu và bản Văn những năm gần đây</i>	53
<i>3.2.2. Nhu cầu về sản phẩm dệt, may</i>	55

3.3. Du lịch với việc bảo tồn và phát triển nghề dệt, may truyền thống ở bản Văn.....	56
3.4. Các yếu tố tác động đến nghề dệt, may ở bản Văn hiện nay.....	62
3.5. Các giải pháp phát triển nghề dệt, may ở bản Văn	64
KẾT LUẬN	68
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	71
DANH SÁCH NHỮNG NGƯỜI CUNG CẤP TƯ LIỆU	70
PHỤ LỤC	

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Nghề dệt, may là một trong những nghề thủ công có vị trí hàng đầu của người Thái. Nó đáp ứng nhu cầu nhiều mặt của cuộc sống như: cung cấp các sản phẩm dùng trong sinh hoạt hàng ngày, sản phẩm dùng cho cưới xin, ma chay, nghi lễ tôn giáo, dùng cho trao đổi mua bán... Xưa kia, người con gái Thái, ngoài lao động giỏi, chăm chỉ ruộng nương thì ít nhất cũng phải biết kéo sợi, dệt vải, biết khâu gối, chăn, màn, quần áo... Người Thái có câu: “con gái nổi nghiệp dệt hoa, con trai nổi nghiệp dòng họ”. Điều đó cũng đủ để cho ta thấy được tầm quan trọng của việc biết dệt, may đối với người phụ nữ Thái. Đó là tiêu chí để đánh giá phẩm chất của người phụ nữ Thái trong xã hội truyền thống xưa. Cô gái Thái nét na, chăm chỉ, giỏi dệt, may, tuy không nhan sắc cũng thường đất chồng. Ngược lại, cô gái mà tuy có nhan sắc nhưng không biết đến dệt, may thì bị mọi người chê trách và cũng rất khó lấy chồng. Chính vì vậy mà con gái Thái ngay từ lúc còn bé các bà mẹ đã cho nằm cạnh xem kéo sợi, dệt vải; lớn lên cho đi theo trồng bông; lên bảy, lên tám bắt đầu tập dệt; đến tuổi mười ba, mười bốn đã biết dệt thành thạo. Đối với người Thái, nghề dệt, may không chỉ là một ngành nghề kinh tế, đem lại những nhu cầu chính trong sinh hoạt mà còn chứa đựng những giá trị tinh thần lớn lao, thể hiện quan niệm, triết lý của cộng đồng. Vì vậy mà trải qua hàng trăm, hàng nghìn năm nó vẫn được cộng đồng dân tộc Thái trân trọng, giữ gìn và phát triển.

Trong những năm gần đây, khi kinh tế thị trường phát triển mạnh, cũng như các địa phương khác trong cả nước, điều kiện kinh tế - xã hội của Mai Châu ngày càng phát triển, sự giao lưu trên nhiều lĩnh vực đã tác động rất lớn đến đời sống của người dân nơi đây. Đặc biệt là từ khi có chính sách đẩy mạnh phát triển du lịch văn hóa của UBND tỉnh Hòa Bình cũng như của huyện Mai Châu thì du lịch đã phát triển mạnh mẽ. Số lượng khách du lịch đến Mai Châu nói chung và bản Văn nói riêng ngày càng đông.

Du lịch phát triển đã tác động đến nhiều mặt trong đời sống kinh tế, văn hóa, xã hội của người Thái ở đây. Nghề dệt, may cũng vậy, nó cũng chịu tác động rất mạnh mẽ khi mà nhu cầu của du khách về sản phẩm từ nghề dệt, may ở Mai Châu ngày càng nhiều và nó còn trở thành tiềm năng, thế mạnh đẩy triển vọng của ngành du lịch nơi đây.

Đối với tôi, là một người yêu thích văn hóa Thái, đặc biệt là nghề dệt, may của người Thái, tự thấy mình cần phải tìm hiểu về nó. Vì vậy mà tôi đã chọn đề tài: *“Tác động của du lịch đến nghề dệt, may của người Thái ở bản Vãn, Mai châu, Hòa Bình”* làm khóa luận tốt nghiệp đại học của mình.

2. Lịch sử nghiên cứu

Về nghề dệt, may của người Thái thì đã có rất nhiều người quan tâm nghiên cứu. Đã có rất nhiều bài báo, tạp chí viết về nghề dệt, may truyền thống của người Thái; cũng có nhiều công trình nghiên cứu khoa học của nhiều tác giả nghiên cứu về nghề dệt, may của người Thái như:

Hoàng Lương, “Hoa văn Thái”, NXB VHDT, 1988. Ở cuốn sách này tác giả đã làm nổi bật được đặc điểm của hoa văn Thái, các loại hoa văn, cách tạo hoa văn cũng như quan niệm của người Thái về các loại hoa văn. Cuối cùng tác giả đã nêu bật được giá trị văn hóa, lịch sử của các loại hoa văn đối với cuộc sống của người Thái ở Tây Bắc.

Lê Ngọc Thắng, “Nghệ thuật trang phục Thái”, NXB Văn hóa Dân tộc, Hà Nội, 1990. Tác giả đã làm rõ những đặc trưng văn hóa Thái ẩn trong trang phục, so sánh trang phục của một số dân tộc với trang phục của nhóm ngôn ngữ Tày – Thái, và sự tiếp thu, ảnh hưởng can trang phục Thái với trang phục các dân tộc khác, nêu lên thực trạng trang phục Thái trong cuộc sống hiện đại.

Nguyễn Thị Thanh Nga, “ Nghề dệt của người Thái ở Tây Bắc trong cuộc sống hiện đại”, NXB KHXH, 2003. Nghiên cứu nguồn gốc, quá trình phát triển cũng như mối liên hệ của nghề dệt đối với đời sống kinh tế của người Thái ở Tây Bắc. Tác giả cũng đã làm rõ vai trò của nghề dệt trong truyền thống và vai trò của nó trong du lịch

hiện nay. Tác giả cũng đã giới thiệu khái quát về nghề dệt của người Thái ở Mai Châu, Hòa Bình và Yên Châu, Sơn La.

Phạm Ngọc Quỳnh, “Nghề dệt của người Thái ở Tây Bắc”, Tạp chí Dân tộc học, số 3/2003. Nói về nguyên liệu dệt, kỹ thuật dệt, các sản phẩm dệt và vai trò của nghề dệt đối với cuộc sống của người Thái ở Tây Bắc.

Và còn nhiều những công trình nghiên cứu khoa học khác của nhiều tác giả, tuy nhiên chưa có công trình nghiên cứu nào về nghề dệt, may của người Thái ở bản Văn, Mai Châu, Hòa Bình trước tác động của du lịch trong những năm gần đây.

3. Mục đích nghiên cứu

- Đề tài nghiên cứu nhằm mục đích tìm hiểu các đặc điểm về tự nhiên, kinh tế - xã hội và văn hóa truyền thống của người Thái ở Bản Văn, Mai Châu, Hòa Bình.

- Mục đích thứ hai là tìm hiểu thêm về nghề dệt, may từ đó giới thiệu những đặc trưng của nghề dệt, may của người Thái ở bản Văn, Mai Châu, Hòa Bình; cùng với đó là làm rõ vai trò của nghề dệt, may đối với đời sống vật chất cũng như tinh thần của người Thái ở bản Văn, Mai Châu, Hòa Bình. Xem trong đời sống vật chất thì nghề dệt, may truyền thống có vị trí như thế nào, đóng góp gì? Và trong đời sống tinh thần thì nó có ý nghĩa như thế nào được cộng đồng quan niệm ra sao, đánh giá thế nào?

- Mục đích thứ ba là thấy được những biến đổi trong những năm gần đây đối với nghề dệt, may truyền thống của người Thái trước những tác động của du lịch. Điều quan trọng là ta phải chỉ ra được những mặt tích cực và hạn chế trong những biến đổi đó.

- Mục đích thứ tư là phải thấy được nguyên nhân và xu hướng biến đổi; từ đó đề xuất những giải pháp để vừa có thể giữ gìn và phát triển nghề dệt, may vừa có thể nâng cao đời sống cho người dân ở nơi đây.

4. Đối tượng và phương pháp nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của đề tài là nghề dệt, may của người Thái ở bản Văn, Mai Châu, Hòa Bình trong những năm gần đây trước sự phát triển của du lịch. Cụ thể

nó chính là về: nguyên liệu, cách thức làm ra sản phẩm, các loại hoa văn chính trên sản phẩm, các sản phẩm chính, tập quán sử dụng các sản phẩm...

Để nghiên cứu được những vấn đề trên đề tài đã sử dụng một số phương pháp sau:

Trước hết là phương pháp luận duy vật biện chứng của chủ nghĩa Mác – Lênin. Phương pháp này đòi hỏi người nghiên cứu nhìn nhận một sự vật, hiện tượng ở trạng thái luôn vận động, phát triển; giữa các sự vật, hiện tượng luôn có mối quan hệ, tác động qua lại lẫn nhau; các sự vật hiện tượng đều phải rất cụ thể, và chúng tồn tại trong điều kiện lịch sử nhất định.

Phương pháp thứ hai là phương pháp điền dã dân tộc học. Muốn tìm hiểu một đối tượng nào đó, ta phải đến tận nơi để được tận mắt nhìn thấy hiện vật, sự việc; được trực tiếp nghe và giải thích về mọi sự vật, hiện tượng đang diễn ra trong cuộc sống của cộng đồng; tự tay ghi chép, chụp ảnh, ghi âm; có cơ hội lấy được hiện vật để nghiên cứu sâu hơn. Đây là phương pháp đặc thù của nghiên cứu dân tộc học.

Trong nghiên cứu dân tộc học cũng có một phương pháp mà không thể thiếu được đó là phương pháp liên ngành. Để có được những thông tin đầy đủ, chi tiết và theo nhiều chiều ta phải liên hệ, khai thác thông tin từ nhiều ngành khoa học khác. Ở đây người viết đã sử dụng các phương pháp liên ngành như lịch sử học, địa lí, thống kê...

Phương pháp thu thập và xử lí tài liệu. Đây là phương pháp rất quan trọng. Để có thể viết được bài này, người viết đã phải thu thập tài liệu từ nhiều nguồn khác nhau: đi thực tế, đọc sách báo, tài liệu tham khảo... sau đó xử lí, phân loại tư liệu để có được những thông tin cần thiết nhất.

5. Đóng góp của đề tài.

Đề tài nghiên cứu nhằm bổ sung tư liệu về nghề dệt, may của người Thái ở bản Văn, Mai Châu, Hòa Bình. Đó là tư liệu về nguyên liệu dệt, về kỹ thuật dệt, các loại sản phẩm cũng như là quan niệm tập quán sử dụng của đồng bào Thái nơi đây.

Ngoài ra nó còn có thể dùng làm tư liệu tham khảo cho cán bộ quản lý văn hóa hay người làm du lịch ở đây.

6. Bố cục của đề tài.

Ngoài phần mở đầu và kết luận, nội dung chính của đề tài được chia làm 3 chương chính:

Chương 1: Khái quát về người Thái ở bản Văn (Mai Châu, Hòa Bình)

Chương 2: Nghề dệt, may truyền thống của người Thái ở bản Văn (Mai Châu, hòa Bình)

Chương 3: Vai trò của các sản phẩm dệt, may của người Thái ở bản Văn đối với du lịch

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trần Lê Anh “Sapa – điểm đến hấp dẫn của loại hình trekking tour”, Tạp chí Du lịch Việt Nam, số 3, 4/2005.
2. Trần Bình, “Phụ nữ Thái với nghề dệt cổ truyền”, Tạp chí khoa học và phụ nữ số 3/ 1995.
3. Trần Bình, “Văn hóa các dân tộc thiểu số vùng Tây Bắc”, Hà Nội, 2009.
4. Đinh Trung Kiên “Du lịch miền núi và phát triển du lịch miền núi ở Việt Nam”, Hội thảo “Đẩy mạnh hoạt động xúc tiến điểm đến du lịch Việt Nam”, 6/2004.
5. Hoàng Lương, “Hoa văn Thái”, NXB Văn hóa Dân tộc, Hà Nội, 1998.
6. Hoàng Lương “Giá trị nghệ thuật và giá trị lịch sử của hoa văn Thái”, Tạp chí Nghiên cứu Văn hóa Nghệ thuật, số 2, 2002.
7. Hoàng Lương “ Văn hóa các dân tộc vùng Tây Bắc Việt Nam” Trường đại học Văn hóa Hà Nội, Hà Nội, 2005.
8. Hoàng Nam, “Văn hóa các dân tộc vùng Đông Bắc Việt Nam”, Trường đại học Văn hóa Hà Nội, Hà Nội, 2004.
9. Nguyễn Thị Thanh Nga, “ Nghề dệt của người Thái ở Tây Bắc trong cuộc sống hiện đại”, NXB khoa học xã hội, Hà Nội, 2003.
10. Lê Ngọc Thắng, “ Nghệ thuật trang phục Thái”, NXB Văn hóa Dân tộc – Trung tâm văn hóa Việt Nam, Hà Nội, 1990.
11. Lê Ngọc Thắng, “ Trồng bông dệt vải – nghề “làng” của người Thái Mai Châu”, Tạp chí dân tộc học, số 1/ 1991
12. Cẩm Trọng, “ Người Thái ở Tây Bắc Việt Nam”, NXB khoa học xã hội, Hà Nội, 1978.
13. Đặng Nghiêm Vạn (và các tác giả) “ Tìm hiểu văn hóa cổ truyền của người Thái Mai Châu”, Ủy ban Nhân dân huyện Mai Châu, Sở Văn hóa Thông tin Hà Sơn Bình.